

تدوین کوریکولوم دوره کوتاه مدت مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی

دکتر آرمین زارعیان^۱، مریم روشندل، سیمین تاج شریفی فر، فهیمه دادگری، سمیه آزرمی

محل اجرای فرایند: دانشکده پرستاری ارتش جمهوری اسلامی ایران

نام دانشگاه: دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران

تاریخ اجرا (مدت اجرای فرایند): برنامه آموزشی مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی از سال ۱۳۸۱ به صورت اجرای واحدهای غیرمصوب در دانشجویان کارشناسی پرستاری آجا به صورت اولیه به اجرا در می‌آمده است. از سال ۱۳۸۹ طراحی کوریکولوم این برنامه به صورت دوره عرضی شش ماهه منجر به مدرک صورت پذیرفته است.

مقدمه و بیان مسئله: (بیان اهمیت، ضرورت و

کاربرد انجام فرایند بر اساس نیازسنجی‌های انجام شده)

در طول ۸ سال دفاع مقدس پرستاران ارتش جمهوری اسلامی ایران پایه‌های نیروهای دفاعی کشور در عرصه دفاع مقدس حضور داشته و به مراقبت از جان برکفان جمهوری اسلامی ایران پرداختند. در سال‌های جنگ، بخش عظیمی از کمبود دانش پرستاری نظامی در رویارویی با مجروحین و بر بالین بیماران جنگی حس شد. این امر موجب افزایش نسبی تلفات و عوارض در مجروحین و از سوی دیگر آلودگی تعدادی از پرستاران شجاع ارتش به عوارض شیمیایی شد که در صورت آموزش مناسب می‌توانست ایجاد نشود.

تحولات روزافزون در ساختار جنگ‌های بشری و تغییر شکل جنگ افزارها از شکل متعارف به جنگ‌های نوین و نامتعارف، احتمال برخورد کادر پرستاری با عوامل جدید و ناآشنا را افزایش داده و در صورت بسنده کردن به آموزش دروس پرستاری عمومی و عدم آگاهی در زمینه درمان، مراقبت، پیشگیری، رفع آلودگی از این عوامل و... احتمال تلفات و زمین‌گیر شدن نیروهای دفاعی و حتی کادر درمانی در ساعت‌های اولیه حملات را بسیار افزایش می‌دهد. ازاینرو دانشکده پرستاری ارتش لازم دانست با تدوین دورنمای

علمی مبتنی بر یک برنامه استراتژیک و تدوین برنامه آموزشی مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی، گام مؤثری در تحقق اهداف ایران ۱۴۰۴ بردارد و توانمندسازی کارشناسان پرستاری در حیطه دانش، مهارت و نگرش در رویارویی با تهدیدات احتمالی دشمن را سرلوحه برنامه‌های دانشکده پرستاری قرار دهد.

هدف کلی

ارتقاء سطح دانش و مهارت پرستاران فارغ التحصیل نظامی و غیرنظامی جهت آمادگی و پاسخ‌گویی و ارائه مراقبت‌های سریع و اصولی در جنگ و حوادث تروریستی و صدمات حاصله از کاربرد سلاح‌های غیرمتعارف و حوادث ش، م، ه و بحران ناشی از حوادث غیرمترقبه و...

اهداف اختصاصی

- آمادگی علمی و عملی فراگیران جهت ایجاد توانایی خدمت در مناطق مختلف کشور.
- ارتقاء توان علمی در ارائه مراقبت‌های پرستاری و درمانی مصدومین ناشی از سلاح‌های شیمیایی، میکروبی و هسته‌ای.
- ارتقاء توان علمی و عملی در ارائه مراقبت‌های پرستاری

و درمانی در حوادث ناشی از پرواز.

- ارتقاء توان علمی در ارائه مراقبت‌های پرستاری و درمانی در ضایعات حاصل از غواصی و فشارهای زیر سطح.
- آشنایی با اصول بهداشتی در مراکز نظامی و میدان‌های نبرد.
- آشنایی و توان علمی فراگیران در رابطه با تغذیه در زمان بحران.
- ارتقاء توانمندی علمی در ارائه کمک‌های اولیه، امداد و فوریت‌ها در جنگ و بحران‌های طبیعی، تریاژ و تخلیه مجروحین در عملیات نظامی.
- آشنایی با اصول بهداشت روانی در جنگ و حوادث غیرمترقبه.
- آشنایی با اصول مدیریت در حوادث و بحران‌های طبیعی و نظامی

روش اجرای فرایند

کاریکولوم تدوین شده مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی یک برنامه آموزشی کوتاه مدت ۶ ماهه است که جهت آموزش فارغ التحصیلان دانشکده پرستاری آجا و سایر دانشکده‌های کشور به منظور آمادگی هرچه بهتر و بیشتر در مقابله با بحران‌های ناشی از جنگ و حوادث غیرمترقبه و عواقب ناشی از آنها طراحی و تدوین گردیده است. این دوره شامل حدود ۳۰۰ ساعت آموزش تئوری و ۳۰۰ ساعت آموزش عملی و کارآموزی می‌شود که بر حسب نوع مباحث آموزشی و میزان اهمیت و کاربرد آنها برنامه ریزی گردیده و به تفصیل و تفکیک شده در برنامه زمان بندی دوره قید گردیده است. ظرفیت پذیرش هر دوره ۵۰ نفر می‌باشد. هر یک از فراگیران پس از گذراندن دوره، گواهینامه مهارت حرفه‌ای دریافت می‌نمایند. بدیهی است جهت ارائه واحدهای نظری و آموزش‌های عملی، در نظر گرفتن تخصص اساتید در هر درس الزامی بوده و رعایت می‌گردد. با توجه به اطلاعات بدست آمده و نیازهای برآورده شده از مراکز بالینی نیروهای مسلح و نظر متخصصان

و صاحب نظران این امر، متون آموزشی موردنظر در سه حیطه شناختی، عاطفی و روان حرکتی در قالب‌های ضروری به صورت آموزش‌های نظامی، پرستاری در جنگ و بحران و کارآموزی در محیط‌های شبیه سازی شده گردآوری و تدوین گردیده‌اند. در محتوای برنامه آموزشی فوق‌الذکر سرفصل‌های ذکر شده در زیر برنامه ریزی گردیده‌اند:

- ۱- اپیدمیولوژی نظامی و بحران
- کلیات اپیدمیولوژی نظامی و بحران
- نظام پایش و مراقبت بیماریها
- ۲- آلودگی با عوامل شیمیایی و مراقبت‌های پرستاری از مصدومین آن
- تعریف و تاریخچه کاربرد عوامل شیمیایی در جنگ‌های شیمیایی
- شناسایی و طبقه بندی عوامل شیمیایی
- اثرات عوامل شیمیایی بر روی محیط و انسان
- روش‌های پیشگیری، تشخیص و درمان مصدومین شیمیایی
- تریاژ مصدومین در حوادث شیمیایی
- مراقبت‌های پرستاری از انواع مصدومین شیمیایی
- ۳- آلودگی با عوامل میکروبی و مراقبت‌های پرستاری از مصدومین آن
- تاریخچه جنگ‌های بیولوژیک و معرفی عوامل بیولوژیک مورد استفاده در جنگ‌های غیر متعارف
- پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌های شایع عفونی ناشی از جنگ‌های میکروبی
- تریاژ مصدومین در حوادث میکروبی
- مراقبت‌های پرستاری در مصدومین ناشی از جنگ‌های میکروبی
- ۴- آلودگی با عوامل هسته‌ای و مراقبت‌های پرستاری از مصدومین آن
- شناخت فن آوری هسته‌ای و خطرات احتمالی ناشی از آن

- آشنایی با تازه‌های جنگ هسته‌ای و اقدامات اولیه در صورت مواجهه با آنها
  - اثرات زیستی ناشی از پرتوگیری
  - تشخیص و درمان آسیب‌های ناشی از پرتوگیری و اقدامات پرستاری آن
  - تریاژ مصدومین در حوادث هسته‌ای
  - روش‌های رفع آلودگی در محل حادثه
  - حفظ سلامت افراد جامعه در صورت وقوع حوادث هسته‌ای
  - سندرم آسیب مرکب و اثرات حملات هسته‌ای بر بهداشت عمومی
  - ۵- مدیریت بحران و حوادث
    - مدیریت بحران در سامانه بهداشت و درمان
    - الگوهای علمی سامانه فرماندهی حادثه
    - حمل و تخلیه مجروحین
    - اصول تریاژ
  - ۶- تروما و اقدامات اولیه در صحنه
    - تعریف تروما و مکانیسم ایجاد تروما
    - ارزیابی مصدوم دچار تروما و اقدامات اولیه
    - مکانیسم ایجاد شایع‌ترین تروماها در اندام‌های مختلف و ارزیابی و اقدامات اولیه آن
    - مکانیسم ایجاد تروما در عروق و ارزیابی و اقدامات اولیه آن
  - ۷- روان پرستاری در جنگ و بحران
    - طبقه بندی بیماری‌های روانی ناشی از جنگ و شناسایی علائم آن
    - پیشگیری، تشخیص و روش‌های درمانی و مراقبت‌های پرستاری در اختلالات روانی ناشی از جنگ
    - آشنایی با مکانیسم‌های دفاعی و شناسایی عوامل تقویت‌کننده روحی و روانی
    - بررسی نقش آموزش عوامل نظامی در پیشگیری و کاهش
- مشکلات روانی
- ۸- مراقبت‌های پرستاری زیرسطح
    - تاریخچه و کلیات طب دریایی
    - آشنایی با تجهیزات و تکنیک‌های غواصی
    - اورژانس‌های طب دریایی و نقش پرستار در کمک‌های اولیه
    - بیماری‌های شایع و مراقبت‌های پرستاری در غواصی
  - ۹- مراقبت‌های پرستاری در پرواز
    - کلیات طب هوایی
    - مراقبت از بیماری‌های شایع در پرواز
    - تریاژ و حمل و نقل هوایی و نقش پرستار پرواز در آن
    - آسیب شناسی سوانح هوایی و بازسازی سانحه
    - مراقبت‌های روان پرستاری در پرواز
    - تغذیه و نقش پرستار در گروه پرواز
  - ۱۰- پزشکی قانونی و حقوق پرستاری
    - آشنایی با احکام جزایی و قوانین مجازات
    - تعاریف حدود دیه و تعزیرات
    - بررسی علل شکایت از پرستاران در مجامع قانونی
- پیامدهای اجرا و محصول یا بروندادهای فرایند**
- برنامه آموزشی مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی، بر روی مراقبت از بیماری‌ها و آسیب‌هایی که در جریان جنگ و حوادث غیرمترقبه ایجاد می‌شود، تمرکز دارد. در طول اجرای این دوره آموزشی، نیروهای متخصصی در زمینه پرستاری جنگ و حوادث تروریستی، حوادث غیرمترقبه، پرستاری پرواز و زیرسطحی و... تربیت می‌شوند که با اتکاء به دانش پایه علم پرستاری، رویکردی نوین و تخصصی در ارائه خدمات خود خواهند داشت. دانش آموختگان این دوره ضمن رفع کمبود کیفی و کمی نیروی انسانی در بخش‌های مختلف بیمارستان‌ها و مراکز درمانی در سطح کشور در شرایط بحرانی ناشی از جنگ و حوادث غیرمترقبه، قادر خواهند بود تا دوره‌های

تأییدهای مربوطه و ارزشیابی فرایند

ضروریست این برنامه آموزشی و کلیه عوامل مداخله گر آن می‌بایست به صورت دوره‌ای متغیر، مورد ارزشیابی تراکمی یا (Summative evaluation) قرار گیرند. این امر توسط کمیته ارزیابی درونی دانشکده انجام می‌پذیرد. این کمیته موظف است جهت ارزیابی برنامه، ضمن بازدید از محیط و امکانات و فضاهای آموزشی با مدیر گروه، مدرسین، اعضای هیأت علمی مرتبط و کارشناسان دپارتمان طب نظامی و نمایندگان از فراگیران مشمول آموزش و فارغ التحصیلان این برنامه جهت جمع آوری اطلاعات و تعیین میزان پایبندی و موفقیت گروه در نیل به اهداف آموزشی برنامه و میزان رعایت استانداردها به شرح مندرج در کاریکولوم تدوین شده، کفایت منابع مالی و آموزشی موجود برای حمایت از برنامه و میزان موفقیت در رفع مشکلات و نارسایی‌های قبلی، اصلاح برنامه و کسب دانش، نگرش، مهارت و تجربیات آموزشی مورد نیاز فراگیران، جلساتی را تشکیل دهند. نتایج این بازدیدها و بررسی‌ها طی یک گزارش رسمی به گروه آموزشی، ریاست دانشکده و دیگر سلسله مراتب مرتبط منعکس می‌گردد و نقاط قوت و ضعف برنامه مورد نقد و بررسی قرار خواهند گرفت.

قابلیت تعمیم و اجراء در سایر مراکز آموزشی

فارغ التحصیلان پرستاری در سطح کشور به دلیل نداشتن برنامه‌های مدون و منظم در زمینه‌های جنگ و بحران، کلیه علوم و مهارت‌های خود را از طریق تجربه اندوزی در بحران‌های واقعی و یا طی دوره‌های آموزشی ضمن خدمت که بطور پراکنده در سطح کشور به ویژه نیروهای سه گانه ارتش برگزار می‌گردد، کسب می‌نمایند که مسلماً نیاز به بازنگری و هدفمند کردن این دوره‌ها از طریق ارائه واحدهای مدون و معتبر علمی و آموزشی توسط اساتید کارشناس و خبره می‌باشد. در این راستا به نظر می‌رسد با توجه به امکانات و تجهیزات مورد نیاز جهت برگزاری چنین دوره‌ای، تنها مرکز آموزشی که می‌تواند

آموزشی متناسب با رویکرد نظامی و بحران را در حوزه‌های کاری خویش برنامه‌ریزی نمایند. به علاوه دارای این توانمندی هستند که با نیازسنجی مدون و علمی مبتنی بر پژوهش می‌توانند خدمات نوین را در حوزه سلامت و پرستاری نظامی و جنگ و بحران ارائه نمایند. بهبود فرایند مدیریت پرستاری، ارتقاء کیفیت مراقبت، افزایش بهره‌وری، افزایش رضایت بخشی و آموزش مداوم نیز دیگر پیامدهای مورد انتظار برگزاری دوره آموزشی مراقبت‌های پرستاری در طب نظامی است.

سطح اثرگذاری

کشوری

انطباق سیاست‌های بالادستی (فرایند تا چه حد کشور را

با هدف مرجعیت علمی در منطقه نزدیک می‌کند).

با اجرای صحیح برنامه آموزشی تدوین شده در دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی آجا، علاوه بر تربیت پرستاران کارآمد و متبحر و کاهش تلفات حوادث و جنگ‌ها، این دانشکده به قطب پرستاری نظامی ایران در منطقه و جهان تبدیل خواهد شد.

چالش‌ها و مشکلات اجرایی فرایند

- برآورد اعتبار مالی مضاعف
- صرف زمان بیشتر جهت آموزش فراگیران
- نیاز به تجهیزات خاص آموزشی مثل Skill Lab نظامی و....
- نیاز به هیأت علمی متخصص و مجرب و....

معرفی فرایند در نشریات علمی یا ارائه کار در مجامع علمی

در حال حاضر این برنامه در هیچ یک از نشریات علمی ارائه نگردیده است.

استمرار اجرای فرایند در برنامه‌های جاری آموزشی

در صورت مصوب شدن این برنامه، قابلیت اجرای این فرایند در برنامه‌های جاری آموزشی فراهم خواهد شد و برای تمامی گروه‌های فارغ‌التحصیل از دانشکده پرستاری ارتش به صورت الزامی اجرا گردیده و سایر پرستاران فارغ‌التحصیل از دانشگاه‌های غیر نظامی نیز با ثبت نام و گذراندن این دوره می‌توانند مدرک مربوطه را کسب نمایند.

علاوه بر تربیت پرستاران عمومی مبادرت به آموزش دروس تخصصی نظامی در حیطه پرستاری نماید و نهایتاً نیروهای متخصصی را تحت عنوان پرستاران نظامی و بحران به عرصه بالین در سطح کشور اعزام نماید تا در زمان جنگ و بحران از بالاترین کارایی و راندمان برخوردار باشند، دانشکده پرستاری ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.